Asiantuntijalausunto: Julkisten hankintojen tehostaminen

Eduskunnan tarkastusvaliokunta
14.11.2023

Prof. Janne Tukiainen

https://www.utu.fi/fi/ihmiset/janne-tukiainen

TURUN YLIOPISTO

JULKISTEN HANKINTOJEN KEHITTÄMISTOIMET 2022

- **Hankinta-Suomi-ohjelma ja Julkisten hankintojen strategia**
  - Työpajoja ja seminaareja, selvityksiä ja raportteja, sekä oppaita ja työkaluja hankintojen johtamiseen ja suunnitteluun, hankintaprosesseihin sekä vastuullisuuteen. Tavoitteissa, raporteissa ja työkaluissa paljon hyvää.
  - Perustuvat vain vapaaehtoisuuteen ja hankintayksikön omaan aktiiviisuuteen. Riski että lähinnä jo valmiiksi hyvin asiat hoitavat yksiköt osallistuvat kehittämiseen.
  - Hallituksen vuosikertomus 2022: ”Hankintastrategia tai strategiset linjaukset on laadittu 80 prosentissa yli viidellä miljoonalla eurolla vuosittain hankkivista valtion virastoista ja laitoksista. Vuonna 2022 77 prosentissa hankinnoista otettiin huomioon pienten ja keskisuurten yritysten osallistumismahdollisuudet ja 29 prosentissa edistettiin vähähiilisyyttä.” Perustuu rasti-ruutuun vastaukseen Hilmassa 2022 alkaen. Ei tietoa todellisista toimista taikka niiden vaikutuksista todellisiin tulemiin (kilpailu, hinta, laatu, vaikuttavuus). Ei tietoa muutoksesta. Tarvitaan systemaattisempaa ja yksityiskohtaisempaa tiedon keräämistä ja yhdistämistä kaikista hankinnan vaiheista.
  - Ohjelmassa korostuu hankinnoilla vaikuttaminen eli sekundaariset tavoitteet. Sekundäärinen vaikuttavuus voi kuitenkin tapahtua sen kustannuksella, että hankintojen keskeinen tavoite eli laadukkaiden tavaroiden ja palveluiden hankkiminen veronmaksajan kannalta kohtuulliseen hintaan vaikeutuu. Koska kilpailua muutenkin vähän, rajoitteet voivat lisätä ongelmaa. Lisäksi vaikuttavuutta voi olla tehokkaampaa saavuttaa yleisesti koko taloutta koskevilla toimilla (esim. hiiliverot ja päästökauppa) kuin yksittäistä hankintaa koskevalla sääntelyllä (esim. tuotevaatimukset). Jotkut innovaatiohankinnat voivat olla poikkeus.

JULKISTEN HANKINTOJEN TEHOSTAMISEN TOP 5

1. Hankintatietokannan / Datahuoneen perustaminen

- Data koko hankinnan elinkaarelta (tarjouspyynnöt, tarjoukset, sopimukset, ostot) yhteen paikkaan ja saataville tutkimus- ja viranomaiskäyttöön.
- KKV:lla jo nyt hankintadataa ja osaamista sen analysointiin. VATT:n Datahuone myös hyvä esimerkki. Ukraina ja Georgia myös hyviä esimerkkejä.
- Toimien vaikutusta ei voi arvioida ilman hyvää aineistoa.
- Toimien vaikutusten arviointi vaatii myös tutkimusosaamista ja mahdollisesti kokeiluja/pilotointia

2. Krooninen kilpailun puute ja kilpailuun pakottaminen

- Noin viidennessä tarjouksia saaneista hankinnoista vain 1 tarjous (Jääskeläinen ja Tukiainen 2019, KKV 2022) → kilpailuun pakottaminen (Tšekin malli (Titl 2021) eli vähintään 2 tarjousta). Tšekin kokeilu tuotti keskimäärin 10% säästöt näihin hankintoihin ilman mittavia haittoja
- Laajemmin: Yhden lisätarjoajan saaminen kaikkiin hankintoihin saattaisi tuoda jopa 5% säästöt. Keskeistä **tehdä tarjoaminen helpommaksi**

JULKISTEN HANKINTOJEN TEHOSTAMISEN TOP 5

3. In house vs. yksityiset markkinatoimijat

- Noin 7 miljardia euroa; Selvitystyö KKV:lla käynnissä; Halonen, Pyykkönen & Tukiainen 2023: In house hankinnan rajoittaminen lainsäädännöllä Italian ja Espanjan malliin (kustannustehokkuus / muu painava intressi)

4. Yhteishankinnat

- Tuore VN TEAS raportti (Baulia et al. 2023): Yhteishankintoihin syytä kannustaa ja niitä lisätä: tuovat säästöjä; tosin teho vaihtelee tuote- ja palveluryhmittäin

5. Väärinkäytösten vähentäminen ja oikeussuojajärjestelmän tehostaminen

- Vakavien väärinkäytösten paljastamisen tehostaminen: ilmoitusvelvollisuuden tehostaminen, hankintojen iskuryhmä (arvotut kohteet), whistleblowing
- Oikeussuojaan pääsyn madaltaminen, pitkien oikeusprosessien suitsiminen ja väliaikaisten ratkaisujen tarpeen vähentäminen: Käsittelyaikojen asettaminen, hankinnan muutoksenhakulautakunnan perustaminen

Lähteet

- Titl, V. (2021). The One and Only: Single Bidding in Public Procurement. Saatavilla: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3954295
- Baulia, Susmita; Halonen, Kirsi-Maria; Hyytinen, Ari; Kuusinen, Heidi; Nokso-Koivisto, Oskari; Pousi, Matias; Puhakainen, Essi; Siikanen, Markku; Tukiainen, Janne; Virtanen, Joosua (2023). Yhteishankinnat luovat mahdollisuuksia kustannussäästöille. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 15/2023.
- Jääskeläinen, Jan; Tukiainen, Janne (2019). Anatomy of Public Procurement. VATT Working Papers 118.
- KKV (2022). Julkisten hankintojen tavoitteet ja riskit – hankintojen seurantaa tulisi kehittää. KKV Policy Brief 1/2022.
- Pyykkönen, Jussi; Halonen, Kirsi-Maria; Tukiainen, Janne; Parviainen, Anniina (2023). Selvitys julkisen hankintojen säästökeinoista. Ulkopuolinen selvitys, Valtionvarainministeriö, Julkisen talouden meno- ja rakennekartoitus VN/27190/2022.

TURUN YLIOPISTO

TURUN
YLIOPISTO